

EUSKALTZAINDIAREN AGIRIA:

“EUSKARA ETA EUSKAL LITERATURAREN LEKUKOAK” LIBURU-BILDUMA SORTZEAZ

1978 - VI - 30

Fr. L. Villasante

Mendez-mende, edozein euskalki eta edozein literatur muetatan euskara landu duten autore eta hizlariekin liburu bilduma bat osatu nahi du Euskaltzaindiak —arrazoi bategatik edo bestegatik estudiatuak izatea merezi duten testuak izan beharko dute, noski—. Bilduma hunen titulua: “Euskara eta euskal literaturaren lekukoak”. Bilduma huni esker, euskararen lekuko hoiek gaurko ikasle, irakasle, idazle, euskaltzale, euskalari eta abarren eskuetan jartzeko aukera egongo da.

Maiatzeko batzarrean, L. Mitxelena euskaltzainak egin-dako txostena entzun eta eztabaidatu ondoan, hala erabaki zuen Euskaltzaindiak. Batzarre hortan bertan erabaki zen, baita ere, batzorde bat hortarako jartzea eta egiteko hau batzorde horren esku uztea. Batzordea osatuko duten jaunak ere batzarrean onartu ziren.

Egia esan, kontu hau maiatzeko batzarrean mamitu bazen ere, lehenagokoa da. Martxoko batzarrean Aita Antonio Zavala euskaltzainak beste txosten bat ekarri zuen gai huntaz, eta apirilekoan ere, batzar eguneko bazkal ostean, elkar hizketa zerbait izan zen gai huni buruz.

Bilduma hunen garrantziaz eta beharraz luze mintzatu beharrik ez dago, zeren edonork baitaki, gaur, gure idazle gehienen obrak gehientzat eskuragaitz direla.

Begien bistan dago, beste aldetik, liburu hauek ez dituztela, gehienetan behintzat, beren buruak ordainduko. Haatik,

euskal literatura eta euskal estudioak bultzatzeko, beharrezkoak dira. Eta gaurkoz, inori izatekotan, badirudi Euskaltzaindiari dagokiola ekintza huntaz arduratzea.

* * *

Orai baino lehen ere izan dira hunelako asmoak eta aha-
leginak. Esate baterako, Azkue jaunak, joan mendeko azken
urteetan, Añibarro, Ubillos eta beste zenbaiten liburuak —eus-
kararen lekukoak zirelako, noski— bere kontura bir-argitara
zituen. Arrazoi berberetatik Urquijok hainbeste liburu zahar
eman zigun. Vinson, Dodgson eta beste zenbait ere argitara
lan hoietan aritu izan dira.

Ibar-ek *Genio y Lengua* bere liburuan idazle zahar hoi-
en behar gorria salatzen du eta beroiek bir-argitaratzeko plan-
gintza moduko bat eskeintzen.

Neronek ere Euskaltzaindian sartu berri nintzela (1952
edo 1953. urtean) txostentxo bat egin nuen hunelako plan bat
Euskaltzaindiari eskeiniz. Gordetzen dut oraindik txosten
horren testua. Hunela dio tituluak: "Euskal-liburu sorta argi-
taratzeko era edo bidez Euskaltzaindiari txostena". Damu-
rik asmo hau orduan ez zen bete. Agian betetzeko modurik
ere ez zen.

Hala ere, azken urteotan, arlo huntan zerbait egin dela
ezin ukatua da. Han edo hemen, batek edo bestek, sakabana-
tu antzean, atera izan dituzte joan mendeetako zenbait auto-
re: Axular, Detxepare, Etxeberri Ziburuko, Etxeberri Sarako,
Tartas, Leizarragaren obra ttipiak, Oihenart, Duvoisin,
Hiriart-Urruty, Lardizabal, Mogel, Kardaberaz, Hiribarren,
Refranes y Sentencias...

Aparteko modu batez aipatzekoa da "Auspoa" liburute-
giak egin duen lana. Bertsolarien gauzak atera ditu gehien-
bat, baina bestelakoak ere ez guti. Adibidez Barrutia, Peñaflo-
rida, Iturriaga, Urruzuno, Vicenta Mogel, Beobide...

Euskera Euskaltzaindiko aldizkarian ere Etxahun-en lan
guztiak agertu dira, Haritschelhar jaunak edizioa gertaturik.

Egun, berriz, Euskaltzaindiaren aginduz, P. Lafitte eus-
kaltzain jauna ari da, Charriton jaunaren laguntzaz, J. Leiza-
rragaren edizio berria, hizkuntzari buruzko oharrez hornitua,

prestatzen. Edozeinek daki Leizarragaren Testamentu Berria gaur ez dagoela salgai eta testu horrek, duen balioagatik, euskaltzaleen eskuetan behar lukeela. Lan hunek, Lafitte eta Charrittonek presta dezatenean, gure bilduma huntan izan dezake bere tokia.

Eta badira bazterretan beste zenbait lan eginak edo erdi-eginak, agian bilduman argia ikus lezaketenak, hartako baztordeak hala epaituko balu.

Esate baterako, duela zenbait urte, Patri Urkizuk era-kutsi zidan Haranburu XVII. mendeko idazlearen liburua, dena makinaz aldatua eta argitaratzeko prestatua. Geroztik, nik dakidala, ez du argitaratu, segur-aski biderik, modurik edo aukerarik izan ez duelako.

Apezetxea jauna ere ba omen dabil Lizarraga Elkanokoaren edizioa prestatzen.

Eta orobat G. Elortza jauna Oñatiko Arrazola etxeko esku izkribuekin.

Aita P. Arangurennek ere bildurik ditu aspaldidanik Arrutiren olerkiak garai hartako aldizkarietarik jasoak.

Olaizola kanonigoak Domingo Agirreren eliz hitzaldialdi-tu. Eguzkitzarenak ere ba omen dira.

Duela zenbait urte, Aita Uriarteren Biblia osoa mekancografiaz kopiatu zen argitaratzeko asmoz, baina gero, edizioaren kostua ikusirik, dena bertanbehera utzi zen.

Eta zenbat holako!

Beraz, gaia ez zaigu faltako, nik uste. Aitzitik, hautaketak beharko da egin.

Beharbada langileak, edizioen apaintzaileak bilatzen izango dugu neke gehiago eta lan horri laguntzeko ordainketak egin beharko dira, agian.

* * *

Mitxelena jaunak bere txostenean dionez, zer argitara, nola eta nork: hori da hemen ikusi behar duguna.

1. Zer. Berdin izan daitezke aspaldi argitaratutako liburuak eta orai nekez eskura daitezkeenak, edo sekula orai artio argitara ez direnak. Prosazko autore, olerkari, bertsola-

ri, teatrogile, edo baita ahozko literaturaren edo ahozko euskararen testigu bezala har daitezkeenak.

Ahozko euskara hunen barnean bi sail egin daitezke oraino: hizkera "suntsikorra" eta hizkera "iraunkorra", Mitxelena berak beste txosten batean erabili duen terminologia hartuz. Esan nahi da: a) herrian jasotako esaera, ipuin, kontakizunak: hau da hizkera iraunkorra; eta b) egunoroko hizketa arrunta: hau da hizkera suntsikorra. Bi hizkera hoiak ez dituzte lege berdinak.

Gure bilduman orotarik srtuko litzateke, bada.

2. *Nola*. Lehen argitaratutako liburuak bir-argitara nahi direnean, Mitxelenak uste du ez genituzkeela lehengo edizioak faksimilean argitara behar, bestela baizik, hau da: inprimaketa berria eginez. Eta hunen arrazoia hau da: edizio zaharrak, dauden-daudenean bir-argitaratuak, irakurle askori kosta egiten zaio irakurtzea, ortografia edo letra moldea dela kausa, etab. Erudito edo espezialista batzuentzat on izan daitezke, baina ez zabalkunderako, eta guk horri ere begiratu behar diogu.

Edizio zaharren grafia oraikotu behar den ez den, eta egitekotan ere, zer neurritan, hori kasu bakoitzean erabaki beharko da.

Edizioak zenbait argibide eta oharrez hornituak egotea ere komenigarri izango da gehienetan.

3. *Nork*. Hortarako gogoia duenak. Esan nahi da: ez da beharrezko prestatzailea batzordeko izatea. Baina lana presatu duenak batzordeari aurkeztu beharko dio, eta batzordearen baimenik gabe ez da aterako.

Lehen ere esan dut: hunelako edizio baten prestaerak lan asko du berekin eta bidezkoa izango da langileari zerbait ordaintzea.

* * *

Bada beste hauzi bat, bidenabar izango bada ere, ukitu beharrekoa, gerta daitekeena baita. Hara zein: Euskaltzaindiaren bildumaz kanpora, beste norbait antzeko lanetan balebil, guk zer egin behar dugu?

Guk ezin galeraz diezaiokegu inori hunelako lanetan ibiltzea, bistan da. Ez eta ezin inposa diezazkiokegu geure

ikuspuntuak lan egiteko eran. Ez hori bakarrik. Beharbada, denontzat mesede eta guretzat lagungarri ere gerta daiteke beste talde bat autore zaharrak faksimilezko ediziotan argitaratzen aritzea. Era hortara gaiak eskeintzen dituzte guk gero bestelako edizioak apaindu ahal izateko.

Dena den, Euskaltzaindiak sortzen duen bilduma huntan, hemen azaldu diren kriterioekin egingo da lana. Bestek bestela egin nahiko baldin balu, hori beraren esku uzten da.

Eta aurkitzen erraza den liburua edo salgai dagoena, aparteko edo pisuzko arrazoi bategatik ez bada, ez genuke berriz argitara behar, nik uste.

* * *

Batzordearen ezarketa. Edizio gauzetan duten esperientziari ohartuz, maiatzeko batzarrean jaun hauk proposatu eta onartu ziren batzordea osatzeko:

L. Mitxelena
L. Villasante
P. Lafitte
A. Zavala
N. Berriotxo (Alzola)
J. M. Satrustegi
L. Akesolo.

Lehen tokian aipatua batzorde buru izanen da. Eta bigarren aipatua, idazkari.

Batzorde hunek, hortarako deitzen zaion egunean, bere lehen bilkura egingen du nola lanean hasi etab. ikusteko.

Donostian, ekainaren 30ean, 1978.

Euskaltzainburuak

Eraskina

Ondoko orrialdeetan euskal autore aipatuenen zerrenda bat jarri dugu, mendez sailkatua. Zer esanik ez zerrenda hau ez dela osoa, eta, beraz, hemen ageri ez diren asko eta asko sartu ahal izango direla gure lekukoan bilduman. Beste aldetik, hemen aipatzen diren batzuk gaur bir-argitaraturik daude eta alde hortatik ez dute presa handirik. Osagarri gisa eta

argibide zerbait emateagatik bakarrik jartzen da, bada, izen pila hau.

Euskara eta euskal literaturaren lekukoak

XVI. mendea

Detxepare
Leizarraga
Refranes y Sentencias (1596)
Refranes de Garibay
Sancho de Elso

Haraneder
M. Harriet
Mihura
Maister
Salvat Monho
Andre dena Mariaren
Imitazionea

XVII. mendea

Materre
Haranburu
Etxeberri Ziburuko
Harizmendi
Axular
Silvain Pouvreau
Tartas
Oihenart
Gazteluzar
Belapeyre
Dorré
Argaignarats
Voltaire

Lopez
Pierre D'Urte
Robin
.....
Peñaflorida
Ochoa de Arin
Basterretxea
Olaetxea
Larramendi
Kardaberaz
Mendiburu
Ubillos
Barrutia
Gamiz

XVIII. mendea

Mongongo Dassança
Arambillaga
Haraneder fraidea
Olce
Maytie
Bela (Jacques de)

XIX. mendea

Duhalde
Hiribarren
Archu
Etxahun
Intxauspe
Lapitze
Chaho
Abaddie
Daskonagerre
Haramboure
Duvoisin
Adema
Elissamburu
Frère Innocentius

.....

Beriain
Mikoleta
Kapanaga

XVIII. mendea

Etxeberri Sarako
Xurio
Baratziart
Larregi

Arbelbide	Unzueta
Lapeyre	Arrese Beitia
Hazparneko Kalbarioa	Bilintx
Mendiondo (Blas de)	Soroa
Joannateguy	J. A. Uriarte
Hiriart-Urruty	Aita Arana
.....	Sabino Arana
J. A. Mogel	Manterola
Añibarro	<i>XX. mendea</i>
J. C. Etxeberria	Barbier
J. M. Zabala	Etxepare
Aita Astarloa	Oxobi
Fr. Bartolome	Elissalde
J. Lizarraga Elkanokoa	Lhande
Juan Bta. Agirre	Diharasarry
Gerriko	Héguy
J. J. Mogel
Ulibarri Galindez	Arruti
Vicenta Mogel	Etxeita
Iturriaga	Urruzuno
Iztueta	C. Etxegarai
Lardizabal	Kirikiño
Arrazola etxeko esku	Dom. Agirre
izkribuak	Lizardi
Otaegi (Felipe Agustin)	Lauaxeta
Iparragirre	L. Jauregi
Eusebio Azkue	Landa
Gregorio Arrue	Kortazar
Beobide	R. Azkue
Iturzaeta	